

Economia de la llengua

The economy of language

Amado ALARCÓN
Universitat Rovira i Virgili

RESUM

Aquest article revisa l'aportació realitzada des de l'àmbit lingüístic català a l'economia de la llengua. L'economia de la llengua comprèn dos subcamps: 1) l'estudi de les relacions entre llengua i activitat econòmica, i 2) l'estudi de les dimensions socials de la llengua des del mètode econòmic en sentit estricte. La producció des de l'economia de la llengua en sentit estricte amb prou feines arriba a la desena de recerques originals. Entre les recerques que s'han realitzat, destaca una mirada científica que es caracteritza per l'èmfasi en el valor d'ús de la llengua, i no només en el valor de canvi, i de la competència econòmica i política entre grups lingüístics. Tot i la rellevància dels problemes tractats, no s'ha produït en l'àmbit lingüístic català una especialització dels investigadors en l'estudi de les relacions entre economia i llengua. Un dels problemes principals que se'n deriva és que la recerca està essent reemplaçada per les representacions socials dominants sobre les grans llengües com a llengües de mercat i vehicles insubstituïbles de creixement econòmic.

PARAULES CLAU: economia de la llengua, mètode econòmic, valor d'ús, competència econòmica.

ABSTRACT

This article reviews the contribution made by the Catalan linguistic community to the so-called "economy of language". The economy of language comprises two subfields: 1) the study of the relationship between language and economic activity and, 2) the study of the social dimensions of language strictly from the economic method. The output from this field of research amounts to barely a tenth of total research studies. These studies bring to light a scientific perspective that is characterised not only by an emphasis on the exchange value of language but also on its use value. Moreover, another focus of the research is the economic and political competition between linguistic groups. Despite the relevance of the problems addressed, we have not seen a specialisation of scientific activity in this field. One of the main problems of this situation is that research is being replaced by dominant social representations of major languages as market languages and irreplaceable instruments of economic growth.

KEY WORDS: economy of language, economic method, use value, economic competition.

1. INTRODUCCIÓ: IMPERIALISME LINGÜÍSTIC I MÈTODE ECONÒMIC

L'interès social i acadèmic per les relacions entre economia i llengua augmenta en l'àmbit internacional a mesura que ens endinsem en una societat en xarxa i en una economia globalitzada que està mercantilitzant tots els àmbits socials, i es fonamenta en demandes públiques i privades de liberalització, privatització i desregulació (Coulmas, 2005: 8-10). Atesa la centralitat de la llengua en els nous models productius, aquesta es considera com un factor de producció més i experimenta un procés de mercantilització (Heller, 2005).

En bona mesura les representacions econòmiques sobre la llengua s'estan produint en el marc de les ideologies globalistes (Beck, 1998), que aposten per gestionar les societats com si es tractés de mercats. En l'àmbit econòmic, aquestes ideologies qüestionen la defensa i regulació de les llengües d'àmbit restringit sota l'argumentació que estableixen obstacles a la mobilitat dels factors de producció i, per tant, impedeixen el creixement econòmic.¹ El fet que la societat assumeixi aquestes representacions porta amb freqüència que en el context de la globalització es percebi l'anglès com la llengua de tots, de les oportunitats, neutral i apolítica. Aquestes representacions obvien que la globalització de l'anglès és una conseqüència del poder econòmic, polític i militar de les potències anglòfones durant els darrers segles, i que Phillipson (1992) defineix com a *imperialisme lingüístic*. La pregunta en aquest punt és com s'aborden les relacions entre economia i llengua des de l'anomenat *mètode econòmic*. Sobre la base de les reticències que encara desperta aquest mètode, es pot relacionar l'«imperialisme de l'anglès» amb l'«imperialisme del mètode econòmic en les ciències socials»?

Els dos primers articles fundacionals de l'economia de la llengua van ser escrits des de la comunitat científica anglòfona i les seves conclusions semblaven mostrar poca consideració amb la defensa de la diversitat. Per una part, Marschak (1965) definia l'eficiència lingüística com la capacitat d'un idioma per a transmetre la major quantitat d'informació en el menor temps possible, i indicava que només les llengües més eficients sobreviurien. L'element clau en aquesta anàlisi és que les llengües són un instrument que permet maximitzar altres funcions d'utilitat, però la llengua no constituïa una finalitat en si mateixa. Per l'altra, Breton (1964), anglòfon canadenc, realitzava una crítica sobre les polítiques nacionals i lingüístiques del Quebec, en tant que considerava que contribuïen més a segmentar els recursos entre diferents grups lingüístics que no pas a generar més riquesa per al conjunt de la societat.

Fins al paràgraf anterior les dues formes d'imperialisme es reforçarien. Més individualisme, més mercat, més anglès. Però l'influent enfocament de Gary Becker en economia obre el camp de joc del mètode econòmic, assumint que el benestar, com a fita a maximitzar, és quelcom més que la satisfacció material, incloent-s'hi la satisfacció lingüística (Colomer, 1996). D'altra banda, la perspectiva econòmica de la llengua

1. Vegeu l'article «How much is Enough?» al seminari britànic *Newsweek*, publicat el 8 de novembre de 2008.

és, des de les comunitats lingüístiques d'àmbit restringit, indissociable d'una economia del conflicte lingüístic, entès com a competència entre grups socials amb diferent repertori lingüístic i que competeixen per accedir a uns mateixos recursos materials i simbòlics (Grin, 2003: 3). L'element clau és que els mercats desregulats afavoreixen els jugadors amb més poder, de manera que un *laisser-faire* lingüístic provoca grups socials amb llengües guanyadores i grups amb llengües perdedores. Sota aquesta perspectiva, el problema no és la desaparició dels idiomes minoritaris, sinó la posició en la qual queden els membres de cada grup social i lingüístic enfront del nou ordre internacional (Parijs, 2002).

A partir d'aquestes consideracions inicials, aquest article tracta les aportacions acadèmiques sobre les relacions entre economia i llengua produïdes en l'àmbit lingüístic català, amb especial èmfasi en les procedents de l'economia de la llengua.

2. ECONOMIA DE LA LLENGUA. DELIMITACIÓ

L'economia de la llengua és un camp de recerca interdisciplinari, relativament nou i amb una important varietat d'objectes d'investigació. En una definició àmplia, l'economia de la llengua comprendria dos subcamps: 1) l'estudi de les relacions entre llengua i activitat econòmica (ús de les llengües en el món laboral i comercial o el seu paper en el creixement econòmic) i 2) l'estudi de les dimensions socials de la llengua des del mètode econòmic tal com s'aplica, principalment, des dels àmbits científics de l'economia, la ciència política i la sociologia (tracta des de l'equilibri dels mercats lingüístics fins a la discriminació i el nacionalisme lingüístic) (Colomer, 1996a: 10-11).

El mètode econòmic és aplicat per diferents disciplines científiques, amb preocupacions i tradicions diferents. Des de la ciència econòmica l'interès s'ha centrat en l'estudi de les relacions entre l'idioma i l'activitat econòmica —essencialment en les rendes del treball, considerant el capital lingüístic com a forma de capital humà, costos lingüístics de transacció, mercats lingüístics i externalitats de xarxa. Des de la ciència política i la sociologia es remet a les relacions entre política i mercat, i es mira de comprendre les interaccions entre decisions públiques (polítiques lingüístiques) i privades, alhora que es pregunta en quina mesura les polítiques lingüístiques poden tenir un efecte segmentador dels recursos econòmics o quina satisfacció en termes d'eficiència i d'equitat distributiva suposen per als individus les polítiques lingüístiques.

3. LLENGUA I ACTIVITAT ECONÒMICA

Les «bibliografies selectives»² del Centre de Documentació de la Direcció General de Política Lingüística de Catalunya dels períodes 1973-1999 i 2000-2008 contenen prop

2. <<http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/>> (consulta: 28 novembre 2009).

de 260 publicacions sobre la situació de la llengua catalana en l'àmbit socioeconòmic, 205 de les quals en el darrer període. És un nombre important de publicacions, però relativament poques aprofundeixen en les relacions entre organització lingüística i organització econòmica de la societat.

Solé i Camardons (2007) sistematitza les dades disponibles sobre la situació del català al món socioeconòmic. L'enfocament és principalment descriptiu dels usos i actituds, alhora que orientat al disseny i avaluació de polítiques lingüístiques. A partir d'aquesta perspectiva, es revisen la situació i actituds envers la llengua entre els consumidors, el món laboral i sectors clau com el comerç i els serveis dels territoris de llengua catalana. Es constata que és un àmbit on, llevat de determinats serveis amb un fort component de mà d'obra immigrant, la presència del català és molt inferior a la capacitat lingüística dels consumidors i dels professionals.

Alguns punts febles en la recerca sobre la situació lingüística en l'àmbit socioeconòmic són, com remarca Solé i Camardons (2007), la dificultat de trobar dades longitudinals i la manca de dades en alguns territoris de l'àmbit lingüístic català. D'altra banda, l'anàlisi, per norma general, defuig la dimensió econòmica de la competència entre grups lingüístics.³ Amb relació a aquest darrer punt, s'ha indicat (Ninyoles, 2001; Castelló, 2002: 195) que la sociolingüística en l'àmbit català pateix d'una marcada tendència a defugir els conflictes socials associats a la convivència de dues llengües i a centrar-se en l'explicació-construcció d'un consens social al voltant de la llengua.

Centrant-nos en la relació entre economia (E) i llengua (L), trobem dos tipus de problemes. Per una part, tenim les preocupacions econòmiques ($L \rightarrow E$) i, per l'altra, les lingüístiques ($E \rightarrow L$). Des de les grans comunitats lingüístiques, trobem la qüestió de com l'anglès i les grans llengües regionals, com ara l'espanyol, generen oportunitats econòmiques (García Delgado i altres, 2007) ($L \rightarrow E$). Però també s'identifiquen anàlisis crítiques des de la mateixa comunitat anglòfona, de manera que en el món del comerç internacional *english is not enough* per a garantir l'èxit de les relacions comercials (Hagen, 2005). Aquest darrer plantejament s'està introduint de manera incipient a la recerca en la comunitat lingüística catalana (Marí, 2009). Un dels elements més interessants d'aquesta recerca és la possibilitat de transmetre que amb *l'anglès no n'hi ha prou* i no desatendre l'aprenentatge de les llengües dels grans mercats d'exportació de les empreses de l'àmbit lingüístic català o de l'origen dels turistes (francès, alemany, italià).

En les comunitats lingüístiques de menor dimensió i allà on hi ha un interès per preservar la diversitat es plantegen dos tipus de preocupacions principals. En primer lloc, el possible efecte negatiu de la diversitat lingüística sobre el creixement econòmic ($L \rightarrow E$). Aquesta qüestió suscita un acalorat debat d'àmbit internacional respecte al qual convé distingir entre: a) les representacions dominants sobre la llengua en l'àmbit econòmic i b) la recerca sobre l'impacte de la diversitat en el creixement econòmic

3. N'existeixen notabilíssimes excepcions, com ara Vilar (1978).

(inexplorada en el cas del català). Les principals representacions i prejudicis entre els directius de les grans empreses respecte a la llengua catalana són: *a)* el català té valor simbòlic, però no instrumental; *b)* el català és problemàtic en un context d'internacionalització; *c)* hi ha un rebuig des del mercat espanyol als productes etiquetats en català (Rovira, 2004: 259). Aquestes representacions van dificultar la protecció de la llengua catalana en l'àmbit socioeconòmic en la Llei 1/1998 de política lingüística de Catalunya (Alarcón, 2004).

En segon lloc i en la direcció causal oposada ($E \rightarrow L$), Solé i altres (2005, 2008) indiquen que una economia global i en xarxa no pot seguir basant la productivitat en una mà d'obra lingüísticament indiferenciada i intercanviable pròpia de la societat industrial. Al contrari, en el marc de la informacionalització i la internacionalització de les empreses s'observa una divisió lingüística del treball entre empreses i treballadors basada en la comunicació a través de terminals informàtics i coneixements bàsics d'anglès, però amb una elevada diferenciació respecte al coneixement i ús d'altres llengües, i donant un creixent valor a la biculturalitat dels treballadors. En el mateix sentit causal, Ninyoles (2008) s'interroga sobre quins efectes té una economia especulativa, assentada en el turisme i en els desenvolupaments residencials sobre la llengua catalana. En aquest sentit, «la recuperació d'una llengua naix del mateix sistema de valors en virtut del qual la necessitat social (d'habitatges, per exemple) ha de ser satisfeta al marge de la lògica de l'oferta, la demanda i el dret a la llibertat del consumidor. [...] La destrucció dels quadres tradicionals d'assentament sobre la base veïnal i de la ciutat i l'afebliment de la relació comunicativa [...] en poc ajuden a restablir un marc de relacions favorables a l'*ús social* del valencià» (Ninyoles, 2008: 29). La recent crisi del model especulatiu urbanístic dóna peu a hipotetitzar les conseqüències lingüístiques d'un model econòmic fonamentat en la investigació en ciència i tecnologia. Sobre la base de les dades estadístiques sobre nivell de formació i coneixement i ús de la llengua catalana, Ninyoles (2008: 31) indica que la investigació en ciència i tecnologia és un bon camí per a l'economia, del qual també es pot beneficiar la llengua. Les dades estadístiques obtingudes en les petites i mitjanes empreses de Catalunya donen suport a aquesta hipòtesi, ja que on predomina el treball intel·lectual s'observa un major ús del català, mentre que les funcions de llengua franca les tendeix a ocupar l'anglès (Alarcón, 2008).⁴

4. LLENGUA I MÈTODE ECONÒMIC

La producció des de l'economia de la llengua en sentit estricte amb prou feines arriba a la desena de recerques originals en el moment de redactar aquest article.⁵ Els treballs procedents de l'economia són molt recents i s'han centrat en el capital lin-

4. Vegeu Ybarra (1998).

5. Raussell (2002), Alarcón (2004) i Soler (2008) incorporen revisions de la bibliografia i reflexions a partir del mètode econòmic sobre la situació en l'àmbit lingüístic català.

güístic⁶ com a forma de capital humà. Un altre grup de treballs ha estat elaborat durant els anys vuitanta i noranta des de la ciència política i la sociologia, i s'ha centrat en el valor d'ús de la llengua i en la competència lingüística entre grups per establir marcs lingüístics favorables als seus interessos.

En primer lloc, una de les maneres més freqüents des de l'economia de la llengua de mesurar el valor econòmic d'un idioma passa per conèixer la recompensa o *premium* pel seu coneixement entre els immigrants. Rendon (2007), a partir de les dades dels censos de 1991 i 1996, prenent com a unitat mostral persones actives d'origen immigrant a Catalunya i controlant les variables rellevants, indica que parlar i llegir català augmenta les probabilitats d'estar ocupat entre un 3 % i un 5 %. Escriure'l augmenta aquesta probabilitat entre un 2 % i un 6 %. A partir de la mateixa mostra, Quella i Rendon (2009) indiquen que saber llegir i parlar en català augmenta la selecció en ocupacions de coll blanc entre un 9 % i un 14 %. Escriure en català augmenta entre un 6 % i un 13 % la probabilitat de treballar en serveis, institucions públiques i en el sector educatiu. Dels primers resultats d'un estudi encara en fase d'elaboració per Di Paolo (2010) a partir de les dades de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, s'observa que l'efecte net de conèixer català augmenta entre un 14 % i un 15 % les rendes del treball. Entre les persones immigrades, una competència elevada en català augmenta els ingressos en un 20 %.⁷ Un dels aspectes més rellevants d'aquest enfocament és que l'estudi del valor econòmic de la llengua catalana a Catalunya mostra un resultat similar al de l'anglès als Estats Units —entre un 14 % i un 18 % (Chiswick i Miller, 2002). Aquest fet és important, ja que el valor econòmic d'un idioma en la recerca internacional sovint es mesura d'aquesta manera. Sobre aquesta línia de treball resten moltes incògnites que ens poden ajudar a contrastar algunes representacions, com ara quin és el valor econòmic de l'anglès a Catalunya? És realment rendible la indústria de l'aprenentatge generada al seu voltant? Quin és el valor econòmic del castellà a Catalunya? Quin és el valor econòmic que confereix el mercat de treball català a les llengües natives dels immigrants? Realment hi ha una valoració de la riquesa cultural que aporta la immigració? Quina és la rendibilitat dels programes de formació lingüística?⁸ Com observem, aquest enfocament es mostra molt fèrtil i suggeridor per a properes línies de recerca.

En segon lloc, una de les contribucions més rellevants en l'economia de la llengua han estat els treballs de Colomer (1990, 1996a, 1996b) sobre les implicacions del valor d'ús de la llengua sobre l'eficiència i l'equitat de les polítiques lingüístiques. Colomer (1990: 314) considera que tota persona té un nivell inferior o igual de competència en el seu segon idioma que en la seva primera llengua; per això existeix alguna disutilitat per a l'ús del segon idioma. A partir d'aquest enfocament, Colomer analitza l'eficiència i equitat de diferents tipus de polítiques lingüístiques. Quan es consideren els dos criteris simultàniament, les normes plurilingüistes poden ser considerades supe-

6. Vegeu Castelló (2002).

7. Vegeu l'article de Bernat Joan «En català guanyareu més», a *Diario de Ibiza* (9 novembre 2009).

8. Vegeu López i Casanovas *et al.* (2009).

riors a les normes que persegueixen l'unilingüisme. D'altra banda, una política d'imposició d'una llengua en una comunitat plurilingüe pot acabar afavorint la segregació entre grups lingüístics i contrariant els propòsits d'homogeneïtzació lingüística que havien guiat la seva adopció (Colomer, 1996a: 56-78). A partir d'aquesta perspectiva, Solé i altres (2008) analitzen en el marc d'empreses multinacionals els beneficis de comunicar-se en llengües alternatives sota els principis d'eficiència (màxima inclusió de tot el personal en la comunicació) i eficàcia lingüístiques (màxima qualitat en la comunicació). El resultat és que sovint les empreses prefereixen establir polítiques lingüístiques on allò important no és que la comunicació arribi a tothom (suposadament amb llengües franques respecte a les quals els treballadors poden tenir coneixements bàsics), sinó que el seu propòsit és maximitzar la qualitat de la comunicació (fent servir llengües que només són conegudes per una minoria, però a un alt nivell de competència). En definitiva, aquests treballs mostren que el mètode econòmic en absolut significa la legitimació científica de les grans llengües, alhora que amplien el nostre coneixement sobre la importància de la funció instrumental de les llengües minoritàries en el nou context internacional.

En tercer lloc, la teoria de jocs operacionalitza el conflicte i les regulacions lingüístiques com el resultat d'un procés de competència entre diferents grups per a establir una regulació favorable als seus interessos. Els resultats (regulacions lingüístiques) no són imposats per un estat central enfront unes víctimes, sinó que el procés i resultat és més complex, on tots els agents tenen interessos lingüístics i extralingüístics. Aquesta teoria ha estat aplicada a l'anàlisi de la competència entre immigrants per a la promoció social i introduint la relació entre nacionalistes catalans, immigrants, elits i govern de l'Estat i de les administracions perifèriques en els models (Laitin i Solé, 1983; Laitin, 1992; Colomer, 1996a). Laitin (1988) mostra que en alguns casos l'aparent paper dominant dels governs centrals es deu a estructures d'interessos en què les elits locals tenen poques alternatives (estratègies dominades). Aquesta situació varia notablement quan la llengua esdevé un element rellevant en la mobilitat social i la descentralització lingüística implica una font de legitimació per al govern central, alhora que augmenta les expectatives de control regional per part de les elits locals. En l'actualitat, els reptes des de la teoria de jocs i de l'economia política de la llengua consisteixen a incorporar una tercera llengua en el joc, l'anglès, i els competidors internacionals: les institucions europees, les companyies transnacionals o les indústries culturals foranes.

5. CONCLUSIONS

En l'agenda pública el tractament de les relacions entre llengua i economia resulta incòmode pels possibles conflictes entre la política del reconeixement i les polítiques de creixement. Tot i això, les noves implicacions de l'economia en xarxa i informacional fan que aquest debat sigui més difícil d'evitar. Un dels problemes principals és que la recerca sigui reemplaçada per la representació social dominant de l'anglès com

a llengua de mercat. Tot i la rellevància dels problemes tractats, no s'ha produït en l'àmbit lingüístic català una especialització dels investigadors en l'estudi de les relacions entre economia i llengua.

La recerca sobre economia de la llengua no es pot desterritorialitzar ni desvincular de les comunitats lingüístiques a les quals serveix. En la breu història de l'economia de la llengua observem una tendència a incorporar nous plantejaments sorgits des de les comunitats lingüístiques minoritàries, com el valor d'ús de les llengües o la qualitat comunicativa. Avui la llengua és un instrument de treball d'amplis sectors laborals, ja sigui davant de terminals informàtiques, negociant condicions econòmiques o produint textos complexos. En aquest context, no només és important que la comunicació arribi al major nombre de persones possible (cada vegada més, amb l'anglès), sinó que progressivament es fa més necessària una comunicació de més qualitat que fa que les llengües maternes puguin ser més eficaces que les llengües franques, en les quals una majoria de la població té, i probablement continuarà tenint, una capacitat comunicativa i expressiva limitada.

6. BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALARCÓN, Amado (2004). *Economía, política e idiomas*. Madrid: Consejo Económico y Social.
- (2007). «Informativisme, globalització i trilingüisme. Una anàlisi de l'estadística sobre usos lingüístics a petites i mitjanes empreses de Catalunya». *Noves SL*, núm. 1 (tardor-hivern).
- BRETON, Albert (1964). «The Economics of Nationalism». *Journal of Political Economy*, núm. 67, p. 376-386.
- CASTELLÓ, Rafael (2002). «Economia dels intercanvis lingüístics al País Valencià». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 16, p. 195-216.
- CHISWICK, Barry R.; MILLER, Paul W. (2002). Immigrant earnings: language skills, linguistic concentrations, and the business cycle». *Journal of Population Economics*, vol. 15, núm. 1, p. 31-57.
- COLOMER, Josep M. (1990). «The utility of bilingualism: A contribution to a rational choice model of language». *Rationality and Society*, núm. 2, p. 310-334.
- (1996a). *La utilitat del bilingüisme: Una proposta de pluralisme lingüístic a Catalunya, Espanya i Europa*. Barcelona: Edicions 62.
- (1996b). «To translate or to learn languages? An evaluation of social efficiency». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 121, p. 181-197.
- COULMAS, Florian (2005). «Changing language regimes in globalizing environments». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 175-176, p. 3-15.
- DI PAOLO, Antonio (2010). «Llengua catalana i ingressos a Catalunya». Sessió sobre l'estimació de l'impacte del coneixement del català en els ingressos mensuals de la població catalana. Modelització amb correcció pel biaix de selecció mostral amb dades de l'ECVHP06 (Barcelona, 29 de gener).
- GARCÍA DELGADO, José Luis; ALONSO, José Antonio; JIMÉNEZ, Juan Carlos (2007). *Economía del español: Una introducción*. Madrid: Fundación Telefónica.

- GRIN, François (2003). «Language planning and Economics». *Current Issues in Language Planning*, vol. 4, núm. 1, p. 1-66.
- HAGEN, Stephen (2005). *Language and culture in British business: Communication, needs and strategies*. Londres: CILT.
- HELLER, Monica (2005). «Language, skill and authenticity in the globalized new economy». *Noves SL* (hivern).
- LAITIN, David D. (1992). «Language normalization in Estonia and Catalonia». *Journal of Baltic Studies*, vol. 23, núm. 2, p. 149-166.
- LÓPEZ I CASASNOVAS, Guillem; FERRAGUT, Gabriel; MOSTERIN, Ana; NICODEMO, Catia (2009). «Efectes econòmics de les polítiques d'integració dels immigrants». *Paradigmes*, núm. 2, p. 243-255.
- MARÍ, Isidor (2009). «Primers resultats de l'estudi ELAN.cat: el català en el multilingüisme de les empreses catalanes». *Revista Llengua i Ús*, núm. 46.
- MARSCHAK, Jacob (1965). «Economics of language». *Behavioral Science*, vol. 10, núm. 2, p. 135-140.
- NINYOLES, Rafael-Lluís (2001). «Conflicte lingüístic i ideologia» A: MOLLÀ, TONI (ed.). *Ideologia i conflicte lingüístic*. Alzira: Bromera, p. 13-32.
- (2008). «Els reptes de la normalització: societat, economia i llengua». *Llibre blanc d'ús del valencià II: Iniciatives per al foment del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 19-31.
- PARIJS, Philippe van (2002). «Linguistic Justice». *Politics, Philosophy and Economics*, vol. 1, núm. 1, p. 59-74.
- PHILLIPSON, Robert (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- QUELLA, Núria; RENDON, Silvio (2009). «Occupational selection in multilingual labor markets: The case of Catalonia». *Department of Economics Working Papers* with number 09-02. Stony Brook University.
- RAUSELL, Pau (2002). «Economia de la llengua». A: MOLLÀ, Toni (ed.). *Llengües globals, llengües locals*. Alzira: Bromera.
- RENDON, Silvio (2007). «The Catalan premium: language and employment in Catalonia». *Journal of Population Economics*, vol. 20, núm. 3, p. 669-686.
- SAURÍ, Enric (2005). *El català a les empreses*. Barcelona: Proa.
- SOLÉ, Carlota; ALARCÓN, Amado; TERRONES, Albert; GARZÓN, Luis (2005). *Llengua, empresa i integració econòmica: L'intercanvi econòmic com a font de canvi lingüístic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SOLÉ, Carlota; ALARCÓN, Amado; TERRONES, Albert; GARZÓN, Luis; MARTÍNEZ, Paola (2008). *Capitals lingüístics i empreses: Racionalitat de l'extensió social de l'ús del català davant dels nous reptes d'organització social*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SOLÉ I CAMARDONS, Joan (2007). «El món socioeconòmic i associatiu». Comunicació presentada al Simposi Internacional sobre el Català al segle XX: balanç de la situació i perspectives. Centenari de l'Institut d'Estudis Catalans (1907-2007), Barcelona, 24, 25 i 26 d'octubre.
- SOLER, Vicent (2008). «El Valencià i el món socioeconòmic». *Llibre blanc d'ús del valencià II: Iniciatives per al foment del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 475-491.
- VILAR, Pierre (1978). *Cataluña en la España moderna*. Vol. I. Barcelona: Crítica.
- YBARRA, Josep-Antoni (1998). «Espais econòmics i espais lingüístics. Per una política econòmica coherent en l'era de la globalització», ponència a les VII Jornades de Sociolingüística, Alcoi, 27 de març.